

Broedt het mannetje Boomvalk *Falco subbuteo*?

Henrik de Nie

Izaaks & Koetze (2019) beschrijven hoe op 30 juni 2018 een mannetje van de Boomvalk het vrouwtje gedurende 35 minuten afwisselde bij het broeden in een elektriciteitsmast in de Duivenvoordse Polder. Hoewel uit de literatuur bekend is dat het mannetje over een broedvlek beschikt, is het verschijnsel door waarnemers met vele uren ervaring in het observeren van boomvalken slechts sporadisch gemeld. Izaaks en Koetze doen daarom een oproep dit type waarnemingen te delen.

Gaarne voldoe ik aan dit verzoek. Sinds 2008 volg ik broedparen van Boomvalken in het zuidelijk deel van de Gelderse Vallei (de Nie 2018). Zodra ik een nest met broedende vogels heb opgespoord, begin ik met het protocolleren van het gedrag, waarbij ik op veilige afstand (150 tot 300 m) van het nest ga staan met een telescoop. Daarbij noteer ik de tijd dat ik een bepaalde gedraging zie op de minuut, en soms zelfs op de seconde, nauwkeurig. De protocollen schrijf ik in het veld in telegramstijl op en typ ik later uit. Inmiddels beschik ik over honderden uren observaties van gedrag bij boomvalknesten. Voor deze gelegenheid, die alleen de broedperiode (eifase) betreft, beschik ik over meer dan 30 uur observaties, verricht in de jaren 2010, 2011, 2014 en 2017. Er zijn jaren waarin het me niet lukt broedende Boomvalken te vinden. Dan beginnen de observaties in de fase dat er jongen zijn. Deze observaties zijn echter irrelevant voor het onderwerp van dit artikel.

Waarnemingen

Op **20 juni 2010** (derde week broedperiode). Observatie van 14.40 tot 15.00 uur, lastig zichtbaar nest in hoge populier, wiegend in de wind. Het is een toevalstreffer: om 14.55 uur hoor ik duet met kit-kit- en kli-geroep. Ik houd telescoop op nest gericht. Zie dat er kleine prooi wordt overgedragen op tak naast nest en zeer kort daarna zie ik partner zonder prooi (waarschijnlijk man) op nest gaan zitten. Kort daarna observatie beëindigd (bij dit nest is geen geschikte plaats voor langdurige observaties).

In **2011** zat het nest in een elektriciteitsmast. Totale observatieduur gedurende deze broedperiode is 10 uur verspreid over 14 dagen.

Op 22 juni (geschat: hoogstens tweede dag broedperiode), observatieduur van 20.46 tot 21.02 u. Om 20.46 u plotseling gefladder van twee Boomvalken op nest. Vermoedelijk vindt prooiovergeving plaats. Ik zie het waarschijnlijk vrouwtje met prooi van nest richting kale wilg naast mast vliegen. Ik houd telescoop gericht op nest, kan daardoor prooivretend vrouwtje niet zien. Om 21.02 u, na 16 minuten, komt vrouwtje terug, beide partners fladderen op nest, waarschijnlijke man vliegt nu van nest naar kale wilg.

Op 17 juli (geschat 26ste dag in broedperiode), observatieduur van 15.50 tot 16.20 u. Om 16.17 u zie ik het mannetje dat over traverse naar nest loopt. Vrouwtje rijst op uit nest en vliegt naar kale wilg, twee minuten later (16.19 u) komt vrouw terug

op nestransd, man rijst op, vliegt van nest. Hevig onweer begint, met windvlagen; ik beëindig daarom observaties.

In **2012** zat het nest in een populier, in totaal 3.8 uur waarnemingen gedaan tijdens broedtijd, geen wissel gezien.

In **2013** boomnest in eik (dit broedgeval eerder in de Takkeling beschreven; de Nie 2014). In totaal 3.7 uur bij nest gepost gedurende broedtijd. Geen wissel waargenomen tijdens broedtijd.

In **2014** zat het nest in een hoge elektriciteitsmast, in totaal 10.5 uur geobserveerd tijdens broedtijd. Vier gevallen die wijzen op wisseling van taak bij broeden.

14 juni: waarschijnlijk tweede dag van broedperiode, observatie 09.48 tot 10.55 u. Om 10.04 u komt man met prooi op nestransd, prooiovergabe, waarna vrouwtje wegvliegt met prooi. Opvallend snelle actie met betrekkelijk weinig geluiden. Om 10.22 u zie ik adult (waarschijnlijk vrouw) rondvliegen zonder prooi. Om 10.44 u zit ze in de mast. Om 10.52 u (telescoop op nest gericht) komt vrouw terug op nestransd, man rijst op uit nest en vliegt van nest en uit de mast. Man heeft dus gedurende 48 minuten op nest gezeten.

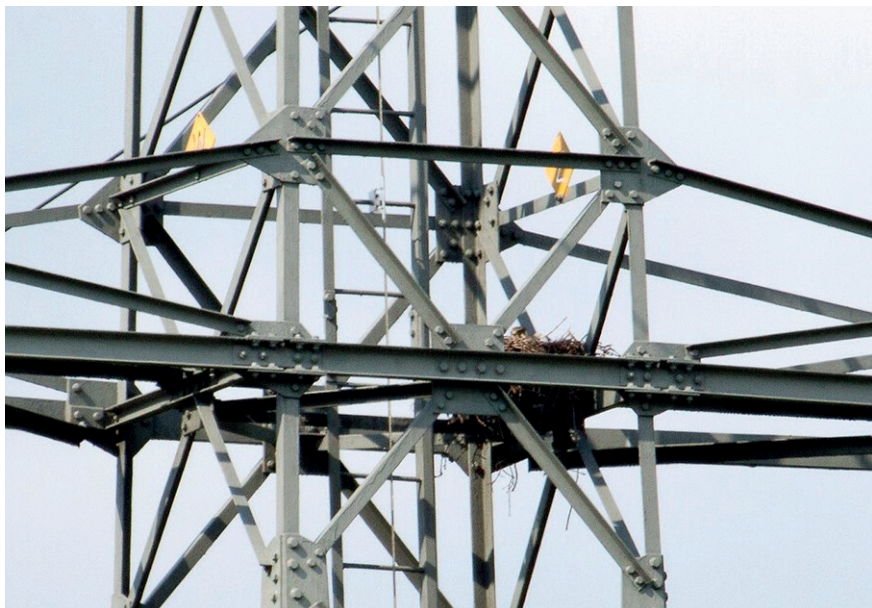
25 juni: waarschijnlijk 13de dag van broedperiode, observatieduur 08.05 tot 09.08 u. Om 8.19 u vliegt vrouwtje van nest, hoor verderop kli-geroep, ik houd telescoop gericht op nest. Mogelijk vindt prooiovergabe plaats, 21 seconden later zie ik waarschijnlijk man op nest landt. Om 08.38 u (19 minuten later) landt vrouw naast nest, hoor 1x kli-strofe, 43 seconden later rijst man op uit nest en vliegt weg. Eén minuut later zit vrouwtje weer op nest (mannelijke zat 20 minuten op nest).

1 juli: waarschijnlijk 19de dag van broedperiode, observatie van 06.53 tot 8.10 u. Om 07.50 u landt man op nestransd, beide roepen, 26 seconden later rijst vrouwtje op uit nest en vliegt samen met man weg, beide roepend. Twee minuten later duikt waarschijnlijk vrouw weer in nest. Zeer waarschijnlijk vond geen wissel plaats.

5 juli: 23ste dag van broedperiode, observatieduur van 09.14 tot 12.00 u. Om 09.14 u zie ik duidelijk adult op nest. Tussen 09.14 en 09.28 u heb ik niet voortdurend nest in het oog. Om 09.28 u hoor ik druk kli-geroep, mogelijk horend bij prooiovergabe. Ik zie echter geen van de partners met prooi rondvliegen en zie geen Boomvalk op het nest. Om 09.31 u zie ik dat partner zonder prooi, dus mogelijk het mannetje, nest in duikt. Ik blijf observeren want verwacht op korte termijn een wissel. Blijf tot 12.00 u, maar door regen en ongeduld geef ik het op. Mogelijk me vergist in sekse, het kan ook kort verblijf van vrouwtje buiten nest zijn geweest.

In **2017**, nest in elektriciteitsmast, in totaal 2.7 uur observatie bij nest in broedperiode. Observaties door medewaarnemer Doortje Udo.

20 juni: (geschat 9de dag in broedperiode), observatieduur van 11.45 u tot 12:50 u. 11.45 u vrouwtje zit op nest, 12.13 u mannetje komt vanuit west aanvliegen om Torenvalk te verjagen en verdwijnt weer richting west. Om 12.20 u arriveert mannetje bij nest, 1x kli-geroep. Vrouwtje vliegt laag weg richting oost. Mannetje gaat op nest zitten. Om 12.40 u keert vrouwtje terug naast nest, maar vliegt weer weg, laag richting oost, ze gaat zitten in de grote wilg. Kort daarna (12.41 u?) gaat vrouwtje weer op nest zitten en mannetje vliegt naar wilg, 1x kli-geroep. 12.50u einde observatie (man zat 21 minuten op nest).

Broedende Boomvalk in elektriciteitsmast in de zuidelijke Gelderse Vallei op 8 juli 2014 (Foto: Peter Pfeifer). *Hobby incubating on nest in electricity pylon in Gelderse Vallei, 8 July 2014.*

Samenvattend

In zes verschillende jaren heb ik observaties gedaan bij een nest met broedende Boomvalken. Gedurende die zes jaar heb ik in totaal 31 uur staan observeren.

In die 31 uur zag ik slechts zes keer een partnerwisseling op het nest. Vier van deze gevallen volgden op een prooiovergabe waarbij het vrouwtje het nest verliet om de prooi op te vreten. In slechts twee gevallen leek het afwisselen een spontane actie die niet volgde op een prooiovergabe. De tijd die het mannetje op het nest doorbracht, varieerde van 2 tot 48 minuten (2, 16, 20, 21 en 48 minuten). Daarnaast zijn er drie gevallen waarbij het vrouwtje het nest verlaat en niet duidelijk was wie van de partners daarna weer verder ging met broeden.

Het observeren van een wisseling is een betrekkelijk zeldzame gebeurtenis. Aangenomen (waarschijnlijk onterecht) dat de waarnemingen een representatieve steekproef zijn, waren er minstens vijf uur observeren noodzakelijk voor een redelijke kans op de waarneming van zo'n wissel. (In 2010 was de waarneming van de wisseling een gelukstreffer want de totale waarnemingstijd was hoogstens 15 minuten.) Als we vijf uur observeren ruwweg beschouwen als een Poissonverdeling met een gemiddelde van 1, heb je 37% kans op nul en 63% kans op minstens één wissel.

Boomvalken zijn vooral in de broedtijd uiterst stil en meestal gebeurt er weinig bij het nest. Het vergt dus engelengeduld om deze wisselingen waar te nemen.

Dank

Ik heb dankbaar gebruik gemaakt van waarnemingen van Doortje Udo. Zo nu en dan is zij mijn medewaarnemer en soms, zoals op 20 juni 2017, protocollert zij observaties die ze alleen doet en naar mij stuurt.

Summary

Nie H. de 2019. About incubation of male Hobbies *Falco subbuteo*. De Takkeling 27: 178-181.

During 2010-14 and in 2017, a total of 31 hours were spent observing active nests of Hobbies in the central Netherlands. Males were recorded incubating (sitting in the nest during the egg stage) during six occasions, four of which followed prey transfer from male to female, when the female had left the nest to feed in the vicinity. In the two other instances no particular trigger could be discerned as to why the male took over incubation. Incubation bouts of males varied considerably (of five timed: lasting 2, 16, 20, 21 and 48 minutes).

Literatuur

Izaaks A. & Koetze J. 2019. Een bijzondere waarneming bij een paartje Boomvalk (*Falco subbuteo*) in de Duivenvoordse Polder. De Takkeling 27: 81-82.

Nie H. de 2013. Terugplaatsing en adoptie bij een boomvalkpaar *Falco subbuteo*. De Takkeling 22: 133-147.

Nie H. de 2018. De Boomvalk *Falco subbuteo* als broedvogel in de zuidelijke Gelderse Vallei. De Takkeling 26: 26-81.

Adres: Hazekamp 44, 6707 HG Wageningen, hwdenie@planet.nl